

suis viribus relictus non valet operari aliquid utile ad salutem C. H. e. nihil boni, nequidem naturalis, agere potest, sed semper peccat in omnibus actionibus, quæ fiunt extra statum gratiæ N.

149. *Observa.* Quodnam sit subjectum et objectum libertatis: cuius actui et quomodo conveniat denominatio liberi: sitne libertas actui libero essentialis: utrum denique possibilis sit omissio pura libera: hæc forme Philoſophi disquirunt. Est autem *omissio*, carentia vel non positio actus, *libera*, quando actus tunc omittitur, cum proxime potuisset poni, *pura*, quando non habet adjunctum ullum actum positivum, in quo ipsa vel *directe* sit volita, ut cum dico: nolo audire Missam, vel *indirecte*, ut cum libere pono actionem cum auditione Missæ incomponibilem, v. g. lusum cum præscientia, quod interim tempus, audiendi sacrum, prætereat. Dicendum itaque, quod, si detur talis omissio respectu actus præcepti, sit verum peccatum imputabile, quia est *virtuale ac interpretativum* exercitium libertatis: nam qui positus omnibus ad agendum requisitis abstinere ab omni actu, perinde se habet in æstimatione prudentum, ac si positive nollet aut positive vellet non agere; sic vero in æstimatione prudentum virtualiter et interpretative suam libertatem exercet, ac proin peccat.

CAPUT III.

DE MORALITATE ACTUUM HUMANORUM.

ARTICULUS I.

Unde desumenda Moralitas Actuum Humanorum?

150. *Nota.* Principia *Moralitatis* dicuntur ea, ex quibus fit, ut actus sit bonus vel malus; sunt autem *Objectum*, quod voluntas per se et primario attingit, non duntaxat secundum suam entitatem physicam, sed moralem, h. e., secundum rationem motivam ad amorem vel odium: *Circumstantiæ* hoc versu comprehensæ, *quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*, quæ actui in suo esse jam constituto superaddunt accidentalem quandam bonitatem vel malitiam: *Finis*, non intrinsecus operis, utpote ab objecto indistinctus, sed extrinsecus operantis; hic quamvis in numero circumstantiarum contineatur, speciatim tamen hic respiciendus est, quia præcipue movet in actione. Circumstantia moraliter mala, e. g. impatientia, distractio, vanitas, vel *antecedenter* actioni bonæ annecti potest, dum in illam influit ut causa, vel *concomitanter*, dum in decursu actionem bonam depravat. Demum moralitati actus *interni* superaddi potest executio actus *exterioris*. Inde triplex quæstio: 1º. An objectum, circumstantiæ, finis tribuant actui moralitatem? 2º. An et quomodo per circumstantiam malam depravetur actio? 3º. An actus interni moralitas per actum externum augeatur?

151. *Dico I.* Moralitas actus humani tum ex objecto, tum ex circumstantiis, tum ex fine desumitur.

Prob. I^{um}. Actus specificantur a tendentia, ordine et respectu ad *objecta*; hinc virtutes Theologicæ specie differunt a Moralibus, quia illæ DEUM, non autem istæ pro objecto habent: et adulterium ab homicidio ob diversa specie objecta; ergo etiam actus moralis in ratione bonitatis vel malitiæ primario specificatur ab objecto moraliter bono vel malo, prout per intellectum representato. *Conf.* Quia alias sequeretur, actum, qui versatur circa objectum intrinsecè malum, ex fine extrinsecò posse fieri bonum aut meritorium, quod falsum est. Dixi 1. *primario*, quia moralitas ab objecto derivata ante aliam quæcumque actui convenit, ac semper eadem manet, quamvis aliæ mutentur. 2. *Ab objecto moraliter bono vel malo*, quia ab objecto indifferente non specificatur actus, sed a fine extrinsecò, et circumstantiis. 3. *Prout per intellectum representato*, tum quia non cognoscitur, an et quæ moralitas objecto ex se conveniat, tum quia objectum ut cognitum amatur vel repudiatur.

Prob. II^{um}. Quia actus circa objectum indifferens, e. g. comestio aut deambulatio, ex *circumstantia* bona vel mala potest fieri moraliter bonus vel malus: actus per circumstantiam, e. g. furtum in templo fit sacrilegium; unde TRID. Sess. 14. c. 3. ait, eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant: moralitas actus per circumstantias crescit et decrescit, ut patet in duobus minutis VIDUÆ Marc. 12. 42. missis in gazophylacium, quæ propter affectum et paupertatem dantis maximis divitum largitionibus a CHRISTO præferuntur. Atque hæc tenent, etiamsi duratio, intentio, libertas major et minor, aliæque ejusmodi circumstantiæ, quæ se tenent ex parte actus, reflexe non cognoscantur ac intendantur; idem est de circumstantiis personæ, uti est gratia, vi cuius actus est meritorium, presbyterium, vi cuius incontinentia presbyteri est sacrilegium, quamvis prior nesciat, alter reflexe non cogitet.

Prob. III^{um}. Quia ex *fine* actus indifferens fit bonus vel malus, actus malus pejor, actus bonus melior vel malus; quippe finis potest esse, et est plerumque objectum formale, seu motivum: atqui ab hoc actus desumit moralitatem juxta commune axioma: *Quidquid agunt homines, intentio judicat omnes*; ergo.

152. *Dico II.* Actus bonus per circumstantiam venialiter malam non penitus depravatur.

Prob. Talis *circumstantia* habet se per modum accessori, atque in casu, quo, dum quis prædicat, orat, jejunit ad DEI gloriam, vanitas aliqua, distractio aut tædium irrepit, non tam est circumstantia, quam actus plane diversus; ergo non obstat, quo minus agens honestatem actionis præcipue intendat, ac proin ejus actio, quamvis ex parte imperfecta, utpote cuius bonitas ex consortio circumstantiæ aut actus de se mali minuitur, non omnino depravatur. Id quidem PATRUM doctrinæ conforme, et adversum est errori CALVINIANO, vi cuius nulla moraliter loquendo est hominis actio, quæ peccatum non sit; ac demum suavi DEI providentiæ consentaneum, quæ pretiosum a vili separans, bonorum operum paleas purgat flammis picularibus, et quod superest virtutis, pro auro mundo habet. Altamen indubium

est, opus bonum, quod assumis ceu medium purum vanitatis et peccati; ex toto vitari: hinc si oras aut jejunas, ut videaris et lauderis ab hominibus, recepisti mercedem tuam, *vanus vanam*, ut explicat D. AUG.

153. *Dico III.* Actus externus per se non addit novam moralitatem actui interno voluntatis.

Prob. Voluntas sincera reputatur pro facto, et non minus laudatur aut damnatur, ac si quis factum exercuisset: Sic Gen. 22. 16. dicit DEUS ad ABRAHAM: *quia fecisti hanc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi*; et tamen constat, ABRAHAM filio non intulisse mortem; unde CHRYS. hom. 19. in Matth. *Voluntas est, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo; opera autem sunt testimonia voluntatis.* Quod tamen, juxta D. THOM. hic 1. 2. q. 20. a. 4. ad 1. intelligendum est, si non cessetur ab actu, nisi propter impotentiam faciendi. Sic Matth. 5. 28. *Omnis, qui viderit mulierem, ad concupiscendam eam, jam mœchatus est eam in corde suo*, in quæ verba S. BERN. epist. 77. ait: *Quid planius, quam quod voluntas pro facto reputetur, ubi factum excludit necessitas*; et AUG. L. 1. de lib. arb. c. 3. *Si cui etiam non contingat facultas concubendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo fit, id eum cupere, et si potestas detur, facturum esse, non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur*; ergo factum per se nihil addit moralitatis, cum alias æqualis pœna vel merces voluntati sine facto dari non posset.

Conf. 1º. Tota libertas et moralitas formalis actus externi habetur ab actu interno; ergo actui interno novam addere nequit. 2º. Quod non est liberum, nisi in causa, nec est imputabile nisi in causa, et hinc nihil imputabilitatis addit plus, quam habeat in causa: atqui actus externus non est liber, nisi in actu interno tanquam causa; ergo. 3º. Si voluntas ad executionem perfecte disposita ideo solum non ponit effectum, quia illum ponere non potest, omissio effectus est involuntaria respectu voluntatis: sed quod est penitus involuntarium, non potest aliquid detrahere de moralitate; ergo effectus omissio nihil detrahit de moralitate actus interni, et hinc æquale præmium vel pœna debetur, etiam non posito effectum.

Si ais 1º. Peccatum dividitur in peccatum cordis, oris et operis; ergo opera habent specialem malitiam: Actus externi prohibentur speciali lege, ut patet in præceptis Decalogi 6. et 9.: Satisfit quibusdam præceptis Eccl. et Civ., modo actus exterior omittatur, licet ex fine malo: Leges humanæ *gravius* puniunt delicta, dum sortiuntur effectum; ergo.

R. Ad 1ºm. D. A. Dividitur hoc sensu, quod aliud peccatum consummetur corde, aliud opere *C.* Hoc sensu, quod peccata ista habeant specialem malitiam. *N.* Unde S. THOM. 1. 2. q. 72. a. 7. ad 3. *Dicendum, quod peccata cordis et oris non distinguuntur a peccato operis, quando simul cum eo conjunguntur.* *Ad 2ºm. D.* Actus externi secundum se præcise, et prout sejuncti ab actibus internis prohibentur *N.* Prout substant hiis, et cum iis conjunguntur *C.* Actus enim externi ab internis sejuncti non habent libertatem, et sic non cadunt sub legem. Additur etiam præceptum 9ºm. non quasi nova malitia per se existeret in actibus externis, quæ non est in cogitationibus, sed ne videantur opera tantum, non autem cogitationes pravæ prohiberi. *Ad 3ºm. D.*

Satisfit præceptis Eccl. et Civ., in quantum hæc præcise spectant externam gubernationem *C.* In quantum etiam obligant in conscientia, et spectant ad gubernationem animæ, vel intendunt salutem *N.* Vide infra de Legibus. *Ad 4ºm. Tr. A.* quia in casibus extraordinariis etiam quandoque attentata puniuntur in foro externo, licet effectus non sit secutus. *N. C.* Ab his enim legibus duci argumentum nequit in ordine ad legem divinam, cum illæ sæpius nullam statuunt delicto pœnam, effectu non secuto, licet hic attentatus fuerit, et de attentatione constet. Quod vero passim puniantur actus, qui sortiuntur effectum, ideo fit, quia maxime intendunt cavere damna realia, quæ per actus externos inferuntur, qui sic perturbant regimen externum, et licet non habeant malitiam formalem, quia tamen ex illo capite quamdam habent indecentiam, pœna coercendi sunt.

Si ais 2º. Actus externus est magis meritorius, quam solus internus: Hinc martyrium reipsa subiens recipit aureolam: CHRISTUS per toleratam mortem meritis est redemptionem generis humani et gloriæ nominis, eam non meriturus per actum tantum internum: Opus externum in satisfactione plus meretur, quam solum internum, cum homo moriturus, habens voluntatem satisfaciendi pro peccatis per opera pœnalia, non idcirco liberatur a pœnis purgatorii, uti ille, qui per opera pœnalia ante mortem satisfecit: Juxta Conc. Trib. ad actum externum requiritur nova specialis gratia; ergo et in eo est speciale meritum.

R. D. A. Est magis meritorius per se *N.* Per accidens *C.* *Ad 1ºm. D.* Martyrium subiens recipit aureolam ex privilegio et opere quasi operato *C.* Ex merito per actum externum præcise sumptum singulari *N.* Vide Tract. de Baptismo. Argumentum de Martyrio plus probat, quam intendunt AA., nempe actus externos esse meritorios sine omni plane actu interno, cum aureola martyrii etiam detur SS. MM. INNOCENTIBUS, qui nullum actum libertatis habebant. *Ad 2ºm. D.* Eam non meriturus per actum internum ex defectu valoris, qui etiam in minimo actu CHRISTI meritorio tanquam Theandrico erat infinitus *N.* Ex defectu pacti cum Deo initi *C.* Posita enim præsentem ordinatione divina necesse fuit, ut CHRISTUS mereretur, quia non aliter, quam per proprium sanguinem et obedientiam usque ad mortem debuit consummari opus redemptionis nostræ et gloriæ CHRISTI. *Ad 3ºm. D.* Actus externus in satisfactione plus meretur, quam internus, quantum præcise intelligitur meritum *N.* Quantum intelligitur satisfactio *C.* Ad satisfactionem enim, ut talis est, requiritur opus pœnale, sive vera pœnæ perpessio, quæ in solo actu interno non occurrit eodem modo. *Ad 4ºm. D.* Requiritur nova gratia ad actum externum physice tantum talem, et absque iterato actu interno *N.* Cum iteratione actus interni, qui scilicet multiplicari et subin intensior fieri debet ob difficultatem in executione *C.*

Si ais 3º. Inde inferri posset, non esse obligationem confitendi actum externum malum: Item sequeretur retardatio ab executione bonorum operum et facultas exequendi peccata externa, siquidem in primo nihil meriti, in secundo nihil demeriti superaddi actui interno, homines crederent.

R. Ad 1ºm. N. seq. Nam multiplex ratio est obligationis confitendi actum externum, tum quia cum actu interno constituit unum peccatum etiam directe per legem prohibitum, tum quia per hoc immotescit efficacia, intensio, duratio, alique gradus malitiæ actus interni, tum quia actus externus sæpe

inducit censuram, onus restitutionis, et similia, atque exigit subim alia remedia, quæ omnia seire confessarium ut judicem et medicum oportet.

Ad 2^{am}. N. seq. Habet nostra sententia id, ut consoletur bonos, qui non ex defectu voluntatis, sed facultatis non operantur bene, ita tamen serio affecti, ut bene operarentur, si non deesset facultas; item ut terreat malos, se satis bonos existimantes, si opera externa non faciant, aut ea effectu aliunde, quam ex voluntate, careant. Cæterum non retardantur per hoc bona opera: 1°. quia qui potest exercere opus bonum, nec tamen exercet, non habet voluntatem efficacem, sed solam velleitatem, et simplicem ac inefficacem complacentiam: 2°. quia saltem *per accidens* augetur moralitas, cum intenduntur, multiplicentur et prorogentur actus *interni*; bono exemplo, auxilio, aliave ratione juvetur proximus, satisfiat obligationibus etc. propter quæ actus etiam externi imperantur et suadentur, quamvis *per se* non addant novam bonitatem. Neque etiam ansa datur exercendi peccata externa, cum hæc effectus assignatis contrarios inducant, et hinc ab iis abstinere oporteat.

154. *Observe.* Ad quæstionem, utrum minuatur malitia actus mali, cum ad finem bonum dirigitur, respondet AUG. L. *cont. Mendac.* c. 8. *Pejor est, qui concupiscendo, quam qui miserando furatur;* quippe qui furatur ad dandam eleemosynam, habet voluntatem minus deordinatam, minusque affectam ad peccatum, cum pro motivo non habeat furtum propositum ut malum, sed ut apparenter inducens speciem honesti: dein est minus volitum, cum non sit propter se volitum, sed propter aliud, ad quod actus ultimo tendit. Actus tamen reipsa malus, quamvis relatus in finem bonum, non desinit esse malus, cum bonum sit ex integra causa, et malum ex quolibet defectu, nec facienda sint mala, ut eveniant bona. Idem denique actus potest habere plures simul bonitates aut malitias, scilicet unam ex objecto, alteram ex fine, e. g. dum quis furatur, ut se inebriet, aut eleemosynas largitur; ut peccata sua redimat: nam ut ait D. THOM. in 1. dist. 1. q. 2. a. 1. ad 3. *Non est inconveniens, ut aliquid propter se ametur, et tamen ad alterum ordinetur.*

ARTICULUS II.

AN OMNES ACTUS HUMANI NECESSARIO REFERRI DEBEANT AD FINEM HONESTUM?

155. *Nota.* Dari actus *in specie*, h. e., ex objecto *indifferentes*, fere extra controversiam est; quippe sicut dare eleemosynam ex objecto bonum, furari ex objecto malum; ita deambulare indifferens, et ex objecto nec bonum nec malum est. Dari actus *in individuo*, h. e. ex objecto, ex fine agentis, ex omnibus circumstantiis, et prout actu ponuntur, indifferentes, negant TT. communius, affirmant tamen etiam non pauci. Potest autem actus sic indifferens spectari vel secundum honestatem naturalem; vel relate ad finem ultimum supernaturalem: de *primo* in hoc, de *secundo* in sequente Articulo dicendum, ita ut quæ sunt mere philosophica, ETHICIS deferantur.

156. *Dico.* Omnes actus humani necessario diriguntur ad finem honestum,

adeoque actus humanus in individuo indifferens quoad honestatem naturalem non datur.

Prob. 1^{am}. Homo humano modo agens imprimis debet agere ex aliquo fine, ut distinguatur a brutis agentibus: deinde agere debet ex fine honesto, quia sic agendo recte utitur ratione, cum hic unicus finis sit rectæ rationi conformis, et usus rationis, ut sit rectus, debeat esse ordinatus ad finem suæ naturæ conformem, sicut agentia naturalia ex innata inclinatione tendunt ad finem suæ naturæ conformem; ergo si homo ex hoc fine agat, agit honeste, et actus est bonus: si non, actus est malus.

Prob. 2^{am}. Quicumque deliberate agit, vel cognoscit id, quod hic et nunc facit, esse rectæ rationi conforme, et sic elicit actum moraliter bonum: vel cognoscit esse rectæ rationi difforme, et sic elicit actum moraliter malum: vel cognoscit, illud nec esse positive conforme vel difforme, h. e., nec sibi esse præceptum, nec prohibitum, sed permissum: et tunc agens debet ulterius habere finem extrinsecum; si ergo pro fine habeat honestum, actus erit bonus: si tantum pro fine habeat jucundum et delectabile, erit malus: si denique tantum utile, non habet finem, sed medium duntaxat, quod rursus specificatur a fine honesto vel delectabili, ad quem ordinatur.

Conf. 1. Juxta GREG. P. hom. 6. in Evang. *Verbum otiosum est, quod aut utilitate rectitudinis, aut ratione justæ necessitatis caret:* et L. 7. Moral. c. 17. *quod aut ratione justæ necessitatis aut intentione piæ utilitatis caret.* Ex hoc S. THOM. 1. 2. q. 18. a. 9. sic arguit: *Verbum otiosum est malum, quia de eo reddent homines rationem in die judicii, ut dicitur Matth. 12.: si autem non caret, ratione justæ necessitatis aut piæ utilitatis, est bonum; ergo omne verbum aut est bonum, aut malum; pari ergo ratione et quilibet alius actus vel est bonus vel malus.*

Conf. 2. Malum esse ac inhonestum, agere propter delectationem tanquam finem, aperte colligitur ex damnata ab Innoc. XI. Prop. 8^a: *Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modo non obsit valetudini: quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui;* et 9^a: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum omni penitus caret culpa ac defectu veniali.*

157. *Obj. I.* CONCILIUM CONSTANTIENSE damnavit prop. 16^{am}. JOAN. HUSS: *Divisio immediata humanorum operum est, quod sint vel virtuosa vel vitiosa.* Item damnata est hæc BAII 38^a. *Omnis amor creature rationalis aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, quæ a JOANNE prohibetur, aut laudabilis charitas, qua per SPIRITUM S. in corde diffusa DEUS amatur;* ergo dantur actus indifferentes, qui non sunt necessario referendi ad finem honestum.

R. ad 1. D. A. Damnavit hæc propositionem in sensu JOAN. HUSS C. In sensu nostro catholico N. JOAN. HUSS docebat, omnes actus esse bonos vel malos ob rationem subjecti et agentis, ita quidem, ut omnes actus hominis justii essent boni, actus peccatoris essent peccaminosi, ut ex integra ejus propositione patet, quod merito damnatum est, cum et justii possint venialiter peccare, et peccatores moraliter bene operari; nos vero omnes actus vel bonos vel malos dicimus ob rationem *finis* boni intenti vel non intenti.

Ad 2. N. C. Recte damnata est hæc propositio, et similes QUESNELLI, quia

omnes actus dicebant vel meritorios præmii supernaturalis, vel demeritorios, et præterea omnes actus peccatoris esse peccata; quorum neutrum asserimus, cum actus naturaliter tantum boni nec sint meritorii, nec etiam peccata.

Inst. 1. Ex damnatis ab INNOC. XI. prop. 8. et 9. immerito deducitur obligatio omnes actus humanos ordinandi ad finem positive honestum, ita ut nunquam liceat sistere in sola delectatione: non enim damnatur quæcumque delectatio, sed voluptas cibi et potus nimis *crassa*, et illa carnis voluptas nimis *sensualis* ac brutis communis, quæ animum a Deo abstrahunt, et ad terrena deprimunt; ergo.

R. N. A. Nam 1°. per hasce damnatas cœu particulares saltem illa universalis de sola delectatione, tanquam fine licito, redditur falsa: 2°. quia ratio primæ propositioni addita tanquam *universalis* et inferens propositionem est damnata, habetur grave fundamentum inferendi, delectationem nunquam posse esse finem licitum appetitus naturalis hominis; nimirum agens propter delectationem tanquam finem pervertit rerum ordinem ab auctore naturæ institutum, cum delectatio sit propter operationem, non autem operatio propter delectationem, prout docet PHILOSOPHUS L. 10. *Ethic.* c. 7. et D. THOM. 1. 2. q. 4. a. 2. ad 2. cum enim delectatio rebus sit aspersa tanquam sal et condimentum, quo duntaxat alliceretur agens ratione ad actiones suæ conservationi et perfectioni utiles aut necessarias, per se duntaxat est *medium* ad illas actiones facilius, melius, et constantius efficiendas, non autem est *finis* actionis.

Inst. 2. Delectatio moderata corporis vel animi non est *mala*, imo illa ex olfactu floris, ex auditione musicæ, ex cantu aviculæ, aliisque similibus est instituta a natura, ut e. g. relaxetur animus; ergo potest sola appeti et esse finis: alioquin sequeretur, quod est valde durum, debere in omnibus actionibus etiam naturalibus respici aliquam necessitatem vitæ, tanquam finem.

R. D. A. Non est mala, ut objectum, quod appetatur; est a natura instituta, ut adhibeatur tanquam medium ad finem honestum, ad quem ipsa relaxatio animi debet referri, scilicet ad moderatam et honestam corporis et animi curam C. Non est mala, ut finis, qui propter se appetatur; est instituta a natura, ut per eam relaxetur animus, et hic sistatur N. Item D. *seq.* Deberet semper respici aliqua necessitas vel simplex seu necessitatis, vel secundum quid seu congruentiæ C. Semper simplex seu necessitatis N. Ita D. THOM. 2. 2. q. 141. a. 6. ait: *Omnia autem delectabilia, quæ in usum hominis veniunt, ordinantur ad aliquam hujus vitæ necessitatem, sicut ad finem.* Ad 2um. deinde sic subjungit: *Necessitas humanæ vitæ potest attendi dupliciter, uno modo, secundum quod dicitur necessarium illud, sine quo res nullo modo potest esse, sicut cibus est necessarius animali; alio modo, secundum quod dicitur necessarium illud, sine quo res non potest convenienter esse.*

Inst. 3. SS. PP. non agnoscunt hanc obligationem dirigendi omnes actus ad honestatem: nam S. HIER. epist. 89. enarratis pluribus actionibus indifferentibus subjungit: *Sive enim feceris, sive non feceris, nec justitiam habebis, nec injustitiam.* Naz. Orat. 3. cont. Jul. ait, *aliquem ex eo, quod non sit supplicio dignus, non statim laudem mereri, et e contra;* unde ELIAS ejus interpres addit: *Nota medium, quemdam statum a magno hoc viro admitti.* GREG. P. hom. 27. in Evang. ait: *Sunt nonnulli, qui diligunt proximum*

sed per affectum cognationis et carnis, quibus tamen in hac dilectione sacra eloquia non contradicunt. Denique, quid per verbum otiosum intelligatur, PP. non conveniunt; ergo.

R. N. A. PP. enim vel loquuntur de actibus *ut sic*, tam indeliberatos, quam deliberatos includentibus, vel si de actibus deliberatis, de his theologie sumptis enuntiant: vel si de actibus moraliter sumptis, de his ut indifferentibus in *specie*, non in *individuo* loquebantur: ex his una explicatio allatis PATRUM textibus revera convenit. Verbum aut actionem otiosam non quidem omnes PP. eodem modo accipiunt, plerique tamen sumunt pro verbo vel actione, quæ debito fine caret; sic HIL. verbum otiosum vocat verbum ineptum et inutile: S. BERN. Serm. de triplici custod. *Otiosum verbum est*, inquit, *quod nullam rationabilem causam habet.* Idem asserit S. GREG. et alii; quæ expositio tenenda est, quia alioquin CHRISTUS non declarasset severitatem divini judicii: si enim intelligeretur verbum vel actio facta ex *fine malo*, aut tempore non debito, vel actio immoderata, jam participaret a fine malitiam distinctam, vel opponeretur temperantiæ, aut alii virtuti vel obligationi.

158. *Obj. II.* Præceptum referendi omnes actus ad finem honestum, esset *naturale, universalissimum, et affirmativum*, imperando intentionem positivam, æquivalenter autem *negativum*, vetando finem non honestum: atqui non est 1. *naturale*, quia alias omnibus, saltem piis ac eruditis, deberet esse notum, quod non est: nec 2. *universalissimum*, cum non sit unum ex primis principiis: nec 3°. *affirmativum*, quia obligaret semper et ad semper; ergo.

R. *Ad 1.* Hoc præceptum est sufficienter certum, quamvis non sit omnibus evidens, cum non sit principium primum, vel evidenter ac facile ex illis deducibile. *Ad 2.* Est quidem universalissimum ratione *objecti*, non famen ratione cognitionis aut principii. *Ad 3.* Obligat semper ad semper, non absolute, sed *hypothetice*, quoties nempe in ejus materia agitur, h. e. in actibus deliberatis.

Inst. 1. Obligatio, in omni actu deliberato intendendi honestatem, est valde gravis, imo contra persuasionem fidelium, quorum nemo confitetur, se actus ex objecto indifferentes non retulisse ad finem honestum; ergo.

R. *Ad 1.* N. A. Non est gravior hæc obligatio, quam illa, nunquam peccandi venialiter: nec enim opus est facere semper reflexam et singularem resolutionem, cum sufficiat advertere, rem v. g. esse licitam, conducere ad vitam vel vires corporis, quia his et similibus plerumque *implicite* ac *virtualiter* intenditur finis honestus. Præterea cum in actu deliberato sit advertentia ad regulam morum, facile attingitur etiam modus et moderatio præscripta per rectam rationem.

Ad 2. N. A. Nam fidelium persuasioni solum repugnat, si exigatur honestas quædam insignis, vel ardua, vel reflexe aut formaliter intenta. Quod *confessionem* attinet, vel illa satis habetur, dum quis se de verbis et operibus otiosis accusat; vel omittitur, cum illi actus plerumque non sint materia certa absolutionis, quia sæpius fiunt sine deliberatione, vel cum dictamine practico, quod sunt liciti; vel scitur, neminem teneri ad confessionem levium peccatorum.

Inst. 2. Ex hac obligatione sequeretur, non dari *legem permissivam*: et

actus humanos in individuo non esse liberos, utpote non indifferentes: utrumque est falsum; ergo.

R. *Ad 1. D. M.* Non dari legem permissivam circa objectum actus *N.* Circa finem non honestum *C.* Objecta quædam ex se nec bona nec mala permittuntur referri ad finem honestum; quoad finem vero non honestum non datur lex permittens, cum lex naturalis præseribat omnibus actibus deliberatis finem honestum.

Ad 2. N. M. Nam actus liberi sunt ac esse debent indifferentes indifferentia excludente non bonitatem vel malitiam moralem, sed necessitatem ac determinationem.

Inst. 3. Potest homo eligere objectum ex se honestum, non tamen ob honestatem: hæc autem actio non est mala, quia actus internus non contrahit malitiam ex objecto honesto, nec bona, quia non procedit ex motivo honestatis: potest eligere objectum ex se indifferens ex fine indifferente, v. g. deambulare ad juvandam digestionem, procurandam sanitatem, relaxandum animum, exercendam libertatem, vel quia placet, quo modo a brutis distincto operatur: demum potest facere opera *supererogatoria*, non quæ cadunt sub præceptum; ergo non necessario agit ex fine positive honesto.

R. *Ad 1. N. m.* Nam quidquid a voluntate eligitur, eligitur vel ut utile, vel ut delectabile, vel ut honestum, cum voluntas rationabiliter agens debeat habere causam eligendi: si eligitur ut utile vel delectabile, tunc vel voluntas illud prosequitur illimitate, non habita ratione ad regulam morum, et actus est malus: vel limitate, non excedendo regulam morum, et actus est bonus, qui prosequitur honestum, quia honestum.

Ad 2. Si deambulatio fiat propter *honestatem* in hac moderata corporis curâ relucentem, actio moraliter bona est: si autem delectatio præcise aut nulla honestas intendatur nequidem implicite, actio mala est. *Prob. D.* Agit modo a brutis distincto præcise ratione libertatis *C.* Ratione finis *N.* Sicut ergo, qui agit ex vana gloria, ut fatentur omnes, non agit honeste, quia contra præceptum non præfigendi talem finem: ita qui non agit ex fine honesto, non agit honeste, quia contra præceptum, præfigendi finem honestum juxta illud dictamen syndereseos: quidquid agis, *prudenter* agas, et respice finem; quamvis enim per se malum non sit exercere suam libertatem, malum tamen et prohibitum est, velle in hoc sistere, nec usum libertatis in aliquo fine honesto exercere.

Ad 3. D. Opera *supererogatoria* non cadunt sub præceptum ratione objecti *C.* Ratione finis *Subd.* Absolute, quia nemo tenetur ad opera *supererogatoria C.* Ex hypothese, quod velis ea facere *N.* Hinc *S. Aug. L. 4. cont. Julian. c. 3.* ait: *Quidquid boni fit ab homine, et non propter hoc fit, propter quod fieri debere vera sapientia præcipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.*

Inst. 4. Potest quis invincibiliter ignorare obligationem referendi omnes actus ad finem honestum; aut ex probabilitate sententiæ oppositæ formare sibi *dictamen practicum*, quod nulla sit obligatio: atqui sic actio erit indifferens; ergo.

R. *Tr. M.* Quia lumen naturale omnibus dictat, hominem debere agere prudenter, conformiter suæ naturæ rationali, et finem respicere. *D. m.* Actio erit indifferens per se *N.* Per accidens *Subd.* Speculative et signate *C.*

Practice et exerceite *N.* Quoties ad praxin et actionem particularem descenditur, homo reipsa non agit *indifferenter*, sed juxta dictamen interius, licet forte minus explicitè cognitum.

159. *Observa.* Assertioni nostræ satisfit per relationem ad finem honestum, quæ sit *virtualis ac implicita*, et fere semper habetur, quandocumque actiones indifferentes moderate exercentur, quia moderatio ipsa indicat, quod sublevamen naturæ, et rectam habitudinem corporis ad animæ functiones necessariam secundum dictamen rationis, aut alium finem honestum intendat agens; unde cum semper timoratiores *generali intentione* omnes actiones suas ad honestatem referant, eamque sæpius renouent, non sequitur, eos continuo peccare. Porro controvertitur, utrum hic finis honestus esse possit creatus, vel esse debeat increatus: si primum, ergo operans sistet in creatura: si secundum, ergo opera infidelium erunt mera peccata, cum hi actus suos ad finem increatum non dirigant.

ARTICULUS III.

AN SIT OBLIGATIO OMNES ACTUS HUMANOS DIRIGENDI AD DEUM, CEU FINEM ULTIMUM?

160. *Nota I.* DEUS rerum et actionum omnium finis per se et simpliciter ultimus est, *naturalis*, quæ auctor naturæ per lumen rationis, *supernaturalis*, quæ auctor gratiæ per revelationem ac fidem propositus. Uterque finis, præsertim naturalis, attingi potest vel *formaliter, explicitè* et sub conceptu proprio, vel *implicitè ac interpretative*, quatenus operans agit vel appetit aliquid, quod ex natura sua ordinatur et refertur ad DEUM, qualis est honestas, quæ ex se et naturâ suâ ad DEUM, ceu regulam, finem et fontem omnis honestatis dirigitur. De necessaria omnium actionum relatione ad DEUM ceu finem ultimum naturalem, vix dubium est. Eandem ordinationem ad DEUM, ceu finem supernaturalem, plerique negant necessariam; nonnulli affirmant ob præcepta quædam positiva, 1°. *Côr. 10. 31. Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*: Item ad *Coloss. 3. 17. Omne, quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine D. N. J. C., gratias agentes DEO, et PATRI per ipsum*; huc quoque referunt nonnulli præceptum divinum in *S. Script.* sæpe propositum: *Diliges Dominum DEUM tuum ex toto corde, ex tota anima, et ex omnibus viribus tuis*: sed quia hinc inferri posset, omnes actiones fieri debere ex charitate sive perfecta, sive imperfecta, actuali vel habituali et justificante: hæc autem quæstio cum in *Tract. de Virt. Theol. Disp. V. Cap. II. Art. I. et II.* copiose pertractetur, illam rationem hic examinandam prætermittimus.

161. *Nota II.* LUDOV. HABERT in *Tract. de Act. Hum. c. 6. §. 7.* ad hanc quæstionem respondet, hominem non teneri, actuali semper intentione DEUM intendere, sed virtuali: hæc vero responsione, si una cum explicatione et probatione spectetur: 1°. vult non sufficere illam *virtualem intentionem*, de qua n. 159. diximus, sed requiri, ut antecesserit formalis et explicita intentio Dei, quæ deinceps in operatione per hanc intentionem cœpta *virtualiter* perseveret, quatenus in virtute illius intentionis operatio illa continuatur, ut